

NYKŠTUKAS POLITIKAS

Sofija TYZENHAUZAITĖ

(Tęsinys. Pradžia – el. žurnalo „Žemaičių žemė“ 2023 m. Nr. 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 2014 m. Nr. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8)

(XL skyriaus tęsinys)

Nykštukas papurtė galvą.

– Prašau jūsų patikinti jį, kad mano jausmai jam nepasikeitė. Susiraskite jį, juk jūs jo draugas, pasistenkite jį paguosti, sugrąžinti jį į protą, bet prieš tai maldauju jūsų, jei galite, paaiškinkite man tą nesuvokiamą paslaptį, kurios negaliu suprasti. Kodėl Balani mano brolis ir kodėl aš esu jo motinos dukra?

– Balani yra slaptos Monliuko ir ponios jūsų motinos santuokos vaisius.

– Monliuko? Vyskupo?

– Tada jis nebuvo vyskupas.

– Kas nutiko paskui?

– Kiek žinau, Monliukas, negalėdamas paskelbti apie savo vedybas, nutarė paskelbti savo sūnų, kurį šiandien įteisino, mirusiu.

– Ach, vargšė mano motina! Kas jai nutiko po to?

– Ji atvyko į Lenkiją. Bet, panele, palaukite jos žadėtų paaiškinimų. Mano žinios apie tai menkos, prisiekiu, tikrai negalėjau numatyti tokios įvykių sekos, o ir man pačiam galbūt teks apgailestauti dėl kai kurių pernelyg lengvabūdiškų savo žingsnių. Bet aš tikiuosi viską ištaisyti.

Po užgriuvusių išpažinčių ir vienas paskui kitą žaibiškai sekančių įvykių, Krasovskis suprato, kad jis pernelyg uoliai stengėsi pasitarnauti savo draugui. „Bet kas, po velnių, – mąstė jis, – būtų galėjęs nuspėti, kaip klostysis įvykiai? Argi sunku suvokti, kad apsirikau, nes ir tikroji Balani motina neatpažino savo sūnaus, ir net natūrali trauka prie jo nepadėjo atskleisti juos siejančių ryšių?“

Keletas žodžių, išsprūdusių naiviai Vandai, sukėlė ir daugiau minčių apmąstymams. „Aišku, –

Sofija Tyzenhauzaitė de Šuazel-Gufjė (1790–1878) portretas. Dailininkas Johanas Baptistas Lampis vyresnysis (1751–1830). Paveikslo originalas saugomas žemaičių muziejuje „Alka“

mąstė jis, – ji visada jautė Balani tik brolišką meilę. Nėra ko abejoti, jos metų ir tokią nekaltą, ją užvaldė jausmas, kurį ta kvaiša romantikė Ana Marten panoro įvardyti kaip meilę, nes, jos įsitikinimu, tokia ir yra meilė. Bet aš, senas kvailys, turėjau būti išmintingesnis ir neskubėti skatinti tokių neįprastų vedybų plano. Reikėjo laikytis seno ir protingesnio sumanymo dėl kašteliono Tenčynskio. Nelabai nustebčiau, kad mergina labiau linktų į pastarąjį. Teks palaukti. Beje, paskutinis kartas mano gyvenime, kai aš veliuosi į tokio pobūdžio reikalus.“ Tačiau nykštukas, negalėdamas visiškai atsikratyti seno deribininko įpročių, ir tą dieną keletą kartų paslapčia tarėsi su Ana Marten. Jis pabandė nuraminti Balani, nepajėgiantį susitaikyti su žlugusiomis viltimis, ir net slapčia derėjosi su Regina. Taigi, ta ypatinga būtybė sugebėjo taip suktis, kad galėjai įtarti jį esant vienu metu keliose vietose.

Vanda užsidarė savo kambaryje, ji net Reginos nepanoro matyti, nepanoro net atskleisti, kokie neįtikėtini pokyčiai įvyko jos gyvenime. Pagirtinas atsargumas ir išmintis kėlė baimę, kad ta nemokanti prikąsti liežuviu mergina gali plepėti ko nereikia apie moterį, kurią Vanda vertino ir gerbė kaip savo

motiną. Vargšė Vanda, jai buvo labai sunku sude-
rinti pagarbą su įsivaizduojama dorybės samprata.
Ji būtų mielai paaukojusi pusę savo gyvenimo, kad
galėtų gerbti savo motiną, bet padorumas yra gėris,
kurio nenupirksi už jokių pinigų. Kokia pamoka
Vandai! Kiek ji skyrė dangui priesaikų ir prašymų,
kiek prašė Dievo neatimti iš jos dieviško skaistumo
dovanos. „Argi siela gali džiaugtis ramybe, – mąstė
ji ašarodama, – jei neranda santaikos su dangumi?
Vargšė mano motina, kiek ji turėjo iškentėti taip il-
gai ir giliai širdyje slėpdama fatališką paslaptį, gu-
drauti ir išsisukinėti bendraudama su savo vaiku,
matyti mane greta savęs ir negalėti vadinti savo du-
kra, už visus motiniškus rūpesčius neįgydama teisės
vadintis jai priklausančiu vardu, gal netgi rausti, kai
aš imdavau kalbėti apie dorybę. O Viešpatie, ko-
kias kančias jai nuolat teko kęsti.“ Tačiau tuoj pat
iš galvos vijo, atrodo, neginčijamą tiesą, nes manė,
kad tokios mintys labai įžeidžia motiną, juk jos dera
gailėtis. Širdyje ji stengėsi ją pateisinti. Norėjo, kad
ji pati papasakotų apie įvykius, nulėmusius jos elgesį
ir visą gyvenimą. Ji tikrai nėra tokia kalta, kaip galė-
tum tvirtinti. Užvaldyta tokių minčių Vanda nebe-
galėjo atsispirti norui susirasti motiną ir paprašyti
jos paaiškinti, ką reiškia jos neseniai ištarti žodžiai.

Buvo vėlu, visi miegojo. Vanda bijojo pažadinti
Reginą, miegančią gretimame kambaryje, ir išslinko
tyliai, stengdamasi nesukelti nė menkausio triukš-
mo. Iki ponios Ljetar, dabar Anos Marten, kamba-
rio vedė ilgas koridorius. Vanda slinko patamsyje ir
apgraubomis pasiekė jai taip gerai pažįstamas duris.
Per pravertų durų plyšį ji išvydo sklindant šviesą ir
pamatė savo motiną, kuri, ranka pasirėmusi galvą,
kažką rašė. Vaizdas ją sugraudino. Kambarys buvo
sujauktas, daiktai išmėtyti, skrynios atidarytos. Su-
nerimusi, neperpratusi tokios netvarkos priežasčių,
Vanda uždėjo ranką ant durų velkės ir jau ketino
duris stumtelėti, nors nežinojo, ar motinai tai bus
malonu, kai staiga išgirdo tylų šnarėjimą korido-
riaus gale ir pasuko galvą. Išvydo Balani. Jo išblyš-
kusį veidą apšvietė rankoje laikomos lempos šviesa.
Plaukai buvo išsidraikę, akyse degė niūri liepsna.
Baisus vaizdas sukrėtė Vandą.

Ją apėmė neįveikiama baimė, ji nebegalėjo iš-
tverti tokio vaizdo, niūraus į ją nukreipto žvilgsnio
ir spruko į savo kambarį. Vanda ilgai negalėjo už-
migti, nes iš akių nenyko matytas vaizdas. Užmigo

vėlai ir nubudo jau gerokai įdieniojus. Širdyje jautė
slogutį. Pakviesta jaunosios šeimininkės, pasirodė
dirbtinę šypsena nutaisiusi Regina.

– Mano motina, – pradėjo Vanda, pamiršusi,
kad ketino nieko Reginai nesakyti, – mano moti-
na, – nes tai buvo pirma mintis ir pirmas jausmas,
kilęs nubudus.

Regina jau žinojo tiesą, nieko neatsakė, tik pra-
nešė Vandai, kad su ja nori pasikalbėti nykštukas,
nes turi jai pasakyti kai ką svarbaus.

Paskubomis apsirengusi Vanda spėriai nusileido
į saloną, tikėdamasi, kad galbūt ten ras savo motiną
arba sužinos, kur ją rasti. Bet aptiko tik nykštuką.
Tasai vaikštinėjo oriai susikaupę.

– Taigi, – prakalbo Vanda, eidama prie jo, – gal
netrukus išvysiu savo motiną?

Nykštukas neatsakė į klausimą, bet ėmė aiškinti:

– Skaitykite, panele, skaitykite dokumentus,
kuriuos mane įpareigojo jums perduoti.

– Kodėl reikėjo rašyti, juk ji gali pasikalbėti su
manimi?

– Bet tai jos rašyta ir jūs privalote gerbti jos valią.

– Paklusime, bet tikiuosi, kad baigus skaityti
man bus leista ją apkabinti. Ar ne? Jūs tylite ir nieko
nesakote? – susijaudino Vanda.

– Skaitykite, panele.

Ji drebančia ranka išvyniojo popierių ir ėmė
skaityti.

„Dievas yra teisingas, mano vaike, jis niekada
neleis, kad mūsų nuodėmės liktų neatskleistos, kad
būtume nenubausti. Vėliau ar anksčiau tiesa išaiškė-
ja ir nusidėjęs žmogus niekada neišvengia dieviško
teisingumo. Jei jam ir pavyksta kurį laiką apgaudi-
nėti žmones, jis negali atsikratyti sąžinės priekaištų
dėl padarytų nuodėmių. Sąžinės priekaištai jo ne-
apleidžia. Šis perspėjimas nėra skirtas tau, nekalta ir
tyra siela, kuri nelabai suvokia, kas yra blogis! Mano
dukra, nepyk, kad pavadinau tave tokiu švelniu
vardu, jis daro šlovę kiekvienai motinai, jį parašiau
drebėdama! Mano dukra, skaitydama šiuos žodžius
neskubėk manęs teisti, pagalvok, kad gyvenau tik
dėl tavęs, kad tu buvai mano laimė, kad tavo dory-
bes ugdžiau ir aš, ir jos išpirks mano kaltes.

Mano nelaimės prasidėjo vos man gimus, nes
beveik tuo pat metu mirė mano tėvai. Vargšę naš-
laitę, kuriai buvo lemta skursti nuo pat lopšio, pri-

(Nukelta į 64 p.)

glaudė motinos brolis, vienintelis pasaulyje likęs globėjas. Mano dėdė nebuvo tas žmogus, kuris galėjo man sukelti prierašumą ir pasitikėjimą. Tačiau jis nebuvo visiškai tamsuolis ir augino mane gana rūpestingai ir turbūt nutarė, kad esu jam visiškai tinkama, nes vos tik man sukako penkiolika metų, jis pareiškė ketinantis mane vesti. Mintis susieti savo likimą su žmogumi, kuris užėmė tėvo vietą, man pasirodė tokia baisi, kad sukėlė neįveikiamą pasibjaurėjimą juo. Niekada bjaurus veidas, amžiaus ir charakterių skirtumas, ypatingas šykštumas, polinkis lupikauti taip nesukrėtė manęs ir neatrodė tokie šlykštūs, kaip nuo tos akimirkos, kai mane sukaustė baimė, kad būsiu pasmerkta visą gyvenimą likti su juo. Mano dėdė įtikinėjo, kad neturiu nieko šiame pasaulyje (ir tai buvo tikra tiesa) ir esu visiškai priklausoma nuo jo geros valios, tad man neliko kitos išeities, kaip tekėti už jo arba tapti vienuole. Jauna, nepatyrusi, tegalėdama rinktis viena iš dviejų – arba paaukoti savo gyvenimą vyrui, kuriam nejaučiau nei prierašumo, nei pagarbos, arba tapti vienuole, kam nejaučiau nė menkiausio pašaukimo, nežinojau, kaip apsispręsti. Paprašiau leisti pagalvoti. Dėdė neprieštaravo, bet ėmė dvigubai atidžiau pavydžiai mane sekti. Tada supratau, kaip teks kentėti nuo jo nepasitikėjimo ir įtarinėjimų, jei nutarsiu tekėti už jo.

Iš prigimties buvau karšto būdo, linkusi į savarankiškumą, tad toks tironiškas elgesys sužadino manyje patį karščiausią norą atsikratyti jungo, į kurį ketinta mane įkinkyti. Tuo metu atsitiktinai susipažinau su tada jaunu ir daug žadančiu Monliuku. Jis atvirai žavėjosi mano jaunystės grožiu, aš irgi pajutau panašius jausmus. Tokia pergalė pirmiausiai paglostė mano savimeilę, o paskui užkariavo širdį. Susitikinėdavome nedažnai, bet mane žavėjo jo protas ir grožis, nes jis buvo labai ryškus kontrastas, palyginti su paniurusiu ir atstumiančiu dėde. Tačiau likau ištikima savo principams ir pareiškiau Monliukui, kad jis gaus mane tik garbingu keliu. Jo padėtis visuomenėje buvo komplikuota, aš pati buvau priklausoma nuo savo dėdės, tad mums liko vienintelė galimybė – slaptos vedybos. Mano nepatyrimas, meilė Monliukui neleido man numatyti, kokie pavojai slypi žengiant tokį lengvabūdišką žingsnį. Nė nenumaniau, kad slaptumas gali padaryti man blogą įtaką. Pastojau ir teko labai stengtis, kad tai nūslopčiau. Nuolat raginau Monliuką pa-

daryti tam galą ir paskelbti apie mūsų vedybas. Jis vis nukeldavo terminą, sugalvodavo begalę kliūčių, kol vieną siaubingą dieną, kurios niekada nepamiršiu, Monliukas atskleidė man visą teisybę. Supratau, kad jis tebuvo niekšas, ir puoliau į neveltį. Jis buvo dvasiškis, o aš už jo ištekėjau ir ruošiausi tapti motina! Nelaimingoji! Kodėl skausmas neaplenkė nuolatiniam vargams pasmerkto būtybės, kodėl ji vieną dieną turėjo taip nusižengti! Gal Monliukas jautė man švelnius jausmus, o gal viso labo užuojautą nelaimingajai aukai, todėl pasistengė mane padrašinti ir prisipažino, kad linksta į kalvinizmą, kad persekiojimų baimė kliudė jam atskleisti savo tikruosius jausmus ir vedybas, bet sūnaus gimimas būsiąs tas galingas postūmis atsisakyti duotų įžadų. Aš mylėjau Monliuką ir aklai tikėjau jo pažadais ir kalbomis, stiprinančiomis mano prierašumą prie jo. Gimė labai lauktas sūnus ir tuoj pat po jo gimimo man buvo pranešta apie sūnaus mirtį. Netekusi jo, praradau bet kokias viltis. Išvargintas mano daugiau nei teisėtų skundų ir nesiliaujančių priekaištų Monliukas visiškai nustojo manimi rūpintis, ir aš netrukus sužinojau, kad savo karališkosios globėjos dėka jis paskirtas į vyskupiją ir gavo svarbią diplomatinę tarnybą. Teisingumas, pagarba, švelnumas, meilė, – viskas buvo paaukota dėl ambicijų. Buvau motina be vaikų, žmona be vyro. Daug ašarų išliejau, apraudodama pragaištingas savo apakimo ir neišmintingo elgesio pasekmes. Išduota vyro, kuriam lengvabūdiškai patikėjau savo likimą, nelabai turėjau į ką kreiptis, užgriuvus tokioms baisioms negandoms. Gal į savo dėdę, kuri nuolat nusikalstamai mulkinau ir kuris vis atkakliau reikalavo tekėti už jo? Nepažinojau nieko, kas būtų rimčiau susidomėjęs manimi, būtų išdrįsęs kaip nors palengvinti mano beviltišką būklę, ar bent jau davęs išganingų patarimų. Be abejo, galėjau paviešinti savo vedybas ir apsisukti teismui. Bet toks žingsnis, toks juridinis skandalas būtų tik sužlugdęs Monliuką ir užtraukęs man gėdą, paviešinus mano neapgalvotą elgesį ir patiklumą. Buvau išdidi iš prigimties ir man buvo bjauru priimti Monliuko teisingumą ar jo rodomą gailestį, būtinus mano išgyvenimui, nes norėjau visa tai gauti tik iš jo meilės man. Taigi, atsidūriau nepavydėtinoje padėtyje, blaškiausi nuolat kamuojama apgailestavimų ir apmaudo. Galėjau išsigelbėti tik visiškai pasikliaudama protu ir dorybėmis, bet mano charakteris

buvo per minkštas, elgiausi nenuosekliai, tad manęs laukė pražūtis, ir aš pražuvau. Puikus pavyzdys, kaip vienintelis klaidingas žingsnis gyvenime gali išprovokuoti nepataisomą klaidų virtinę.

Mano dėdė persikėlė gyventi į Paryžių, jau visus metus buvome įsikūrę Paryžiuje, maždaug tuo metu ir Monliukas liovėsi su manimi susitikinėti. Tuo metu, be abejo, bažnyčioje, mane pastebėjo ir ėmė manimi domėtis neseniai į Paryžių atvykęs lenkų didikas. Tas vyras – seniūnas Odolinskis. Surinkęs žinių apie mane, jis slapta padarė labai viltingų pasiūlymų. Jie masino, nes buvo labai garbingi. Jis siūlė man mokytojos vietą Lenkijoje su derama alga ir suteikė vilčių dėl ateities. Nedvejodama sutikau. Išvykimas iš tėvynės, kurioje neturėjau nei tėvų, nei draugų, nei turto, kur teko iškęsti tiek kančių ir buvo likusi tik perspektyva, kad būsiu prievarta išsiųsta į vienuolyną, man pasirodė esąs gelbėjimosi plaustas skęstant laivui. Buvo neįmanoma tikėtis gauti mano dėdės sutikimą, nes tai būtų sugriovę ir sujaukę visus jo planus, o juos jis kuo karščiausiai ruošėsi įgyvendinti. Tada mudu su seniūnu sukūrėme pabėgimo planą, jis pavyko kuo puikiausiai. Paleidau gandą, kad nuskendau. Kai kurie mano drabužiai buvo apskriai išmėtyti ant upės kranto ir įtikino mano dėdę, kad aš negyva. Pasprukau iš Paryžiaus niekam net nesiruošiant manęs ieškoti. Pirmosios kelionės dienos man pasirodė tarsi pasaka. Seniūno rodomas dėmesys, nuolatinė pagalba, romantiški prisiminimai apie mano pagrobimą, vietovių ir šalių kaita, – viskas kaitino mano gyvą vaizduotę. Seniūnas neilgai slėpė savo aistrą man ir aš pajutau, kad tuštybė vėl užnuodys meilės nuodais mano silpną širdį. Iš pradžių neatsakiau į jo pasiūlymą, bet mano atsikalbinėjimai dar labiau pakurstė jo užgimusius jausmus. Žinojau, kad jis silpnavalis ir kad aš, pasinaudojusi savo protu, galiu pasiekti, kad jis pasiūlytų man savo ranką ir širdį. Bet tikėjau, kad mano ryšiai su Monliuku amžini, nesupratau, kad tos vedybos yra niekinės žmonių ir bažnyčios vertinimu, tad graužiausi dėl savo neapgalvotų žingsnių, atėmusių iš manęs daug geresnį likimą. „Net ir mano dėdė, – karčiai mažčiau, – net ir mano dėdė būtų nesipriešinęs tokiam naudingam ir garbingam pasiūlymui.“

Nedrįsau atskleisti seniūnui tikrųjų savo nelaimių priežasties, siekiau įtikinamai pasirodyti

jo akyse, kad nesu savanaudė, paaiškinau jam, kad mano kilmė yra ne ką menkesnė nei jo, kad neketinu piktnaudžiauti jo aistra man, kad man svarbu tik sąžinė. Surezgiau tokią išmoningą pasaką, kad jis dar labiau susižavėjo manimi, bet atsisakė ketinimų mane vesti. Jis dar kartą prisiekė mane amžinai mylėsiantis ir abu pasižadėjome gyventi vienas dėl kito nesusijungdami meilės saitais.

Taip sutarę pasiekėme vieną jo dvarų Lietuvos gilumoje. Netrukus jis paliko mane ir išvažiavo aplankyti saviškių. Tada pasaka ėmė blankti su lig kiekviena diena. Buvau viskuo aprūpinta, nors nelabai galėjau susikalbėti, buvo tenkinami visi mano įgeidžiai, nes man patarnavo patys švelniausi ir paslaugiausi pasaulyje žmonės. Bet nuošaliame kaime viduryje girių sielvartas, vienatvė ėmė graužti mano širdį, visiškas kalbos nemokėjimas ir šalies pročių neišmanymas kliudė man bendrauti su žmonėmis, tad vis labiau grimzdau į savo elgesio analizę.

„O jei jis nesugrįš, – mažčiau verkdamas, – argi turėjau kliautis vieno vyro žodžiu, jei kitas vyras nepabūgo sulaužyti priešais altorių duotą priesaiką.“

Gyvenimas parodė, kad mano baimė tikrai kilo ne be pagrindo. Pasklido kalbos, kad seniūnas vedė. Kurį laiką dar abejojau, bet smūgi sudavė pats seniūnas, patvirtinęs mano nelaimę. Jis pranešė, kad šeima privertė jį vesti labai aukštos kilmės merginą, nes toji atnešė jam didžiulį krautį, ir ta santuoka buvo naudinga. Baigdamas jis vėl tūkstančius kartų prisiekinėjo meilę, sakėsi puolęs į neviltį, tvirtino, kad pokyčiai mano gyvenime niekaip nepaveiks jo jausmų man. Tokia mintis kėlė man siaubą. „Gal jis tiki, – niršau, – kad susitaikysiu su svetimavimu?“

To buvo negana – supratau, kad antrą kartą tapčiau motina. Man tai buvo liūdna žinia ir vėl teko kreiptis į seniūną, nors ir bjaurėjausi jo pagalba, bet to reikalavo mano padėtis ir visiškas nepriteklis. Jis suteikė man deramą prieglobstį mieste, kur atvykusi netrukus pagimdžiau dukrą. Tai buvote jūs, miela Vanda. Laikydama jus savo rankose, laistydama ašaromis jūsų vaikišką veidelį, pažadėjau dangui skirti jums visą savo gyvenimą. Nutariau vėl sugrįžti į doros kelią. Nuo jūsų gimimo praėjo vos du mėnesiai, ir aš neapsakomai susijaudinau išgirdusi apie per ankstyvą seniūnienės Odolinskos mirtį. Man apie tai pranešė pats seniūnas. Jo žmona mirė

(Nukelta į 66 p.)

gimdydama dukrą. Nesitikėta, kad ir vaikas gyvens daug ilgiau nei motina. Manau, kad prie natūralaus sielvarto prisidėjo ne ką mažesnis – galėjo tekti grąžinti žmonos kraitį. Prieš mirtį seniūnienė surašė testamentą ir nurodė, kad dukros mirties atveju visi jos turtai turi atitekti jaunajam grafui Tenčynskiui, dabartiniam Voiničiaus kaštelionui.

Man kilo neįtikėtina mintis. Iš pradžių ji pasirodė pernelyg įžūli, bet paskui ėmė patikti. Išsčiau ją seniūnui ir jis džiaugsmingai ją priėmė ir pasižadėjo visokeriopai remti mano sumanymą. Matydamas, kad dukra kasdien vis labiau menksta, jis pareiškė, kad reikia pakeisti aplinką ir pasikonsultuoti su kitais gydytojais. Jis atvyko į miestą, kur augo mano miela Vanda. Kad išvengčiau įtarinėjimų, sutikau užimti gubernantės vietą tolimame kaime. Seniūnas apsimitė esąs nepatenkintas savo vaiko žindyve ir panoro ją pakeisti. Jis išsikvietė tą, kurią buvau tau suradusi, o buvusią išsiuntė atgal į jos kaimą. Mergaitė seko ir netrukus mirė, kaip ir pranašavo gydytojai, bet samdyta žindyvė, su kuria buvo susitarta, pareiškė, kad mirė jos vaikas, o ji maitina seniūnienės vaiką. Panašus amžius, šiek tiek išorės panašumų, priedėkime labai atsargų ir apdairų elgesį – visa tai palengvino laimingą sukeitimą ir mano miela Vanda paveldėjo sesers titulą ir turtą. Tą svarbią paslaptį žinojo tik du žmonės iš pašalies – tavo žindyvė ir mirusio vaiko tarnaitė. Už santūrumą joms buvo gausiai atlyginta ir jos išvyko į savo kaimus, tad daugiau niekas nebandė aiškintis teisybės. Aš išdrįsau nematyti savo mielos Vandos beveik dvejus metus ir tik baigiantis minėtam terminui seniūno prašoma sutikau atvykti ir imti rūpintis jo dukros auklėjimu. Labai džiaugiasi vėl tave išvydusi, miela Vanda, ir slapta vadinau tave pačiais švelniausiais vardais, kokius sugalvoti gali tik motina.

Seniūnas džiaugėsi, kad vėl buvome kartu, ir, atrodo, vėl pajuto man atgimstančius jausmus. Bet aš vienu žodžiu sugrioviau visas jo viltis pareiškusi, kad jei nesu verta švento motinos vardo, tai bent jau pageidaučiau, kad aplinkiniai gerbtų tą vienintelį užsiėmimą, kuris man leidžia būti su dukra, ir, jei įmanoma, vėl imčiau gerbti pati save. Pagaliau maniau, kad mano nelaimės baigėsi. Mačiau, kaip tu augi, miela Vanda, kokia tu nepaprastai žavinga. Prisirišai prie manęs lyg būtum mano vaikas, ir galėjau tuo tik džiaugtis. Seniūnas visiškai pasitikėjo

manimi, galiu tvirtinti, kad pelniau visuotinę pagarbą, pagaliau atėjo ramus ir laimingas gyvenimas. Šeimoje planuojamos jaunojo Romualdo ir Vandos vedybos buvo garantas, kad mano klaidos jau praeitis, ir mano sąžinė ėmė rimti. Tikrai nesižavėjau Romualdu, o jis manimi taip pat ne, bet tos vedybos tiko visais požiūriais. Tačiau dangus nusprendė, kad atgailauti už savo paklydimus turiu šioje žemėje ir kad pati tapsiu dangiškos bausmės įnagi. Monliuko atvykimas į Lenkiją, nors nė nemaniau, kad taip gali nutikti, pažadino mano sieloje pačius slogiausius prisiminimus. Kai į Lomžą atvyko Balani, jo romantiška išvaizda visiškai sujaukė mano pačias išmintingiausias mintis. Mane sujaudino jo meilė tau, negalėjau suvokti, koks jausmas mane traukia prie jo, bet aš neatsispyriau Balani kerams. Ramus Romualdo prieraišumas tau man pasirodė esąs abejingumas, norėjau, kad tave garbintų, ir maniau, kad Balani gali pateisinti mano lūkesčius. Pukiškai žinojau, kaip galiu paveikti tavo tokią nekaltą ir tyrą širdį. Tvirtai tikėjau, kad tavo prieraišumas Romualdui tėra tik įprotis, nes buvai su juo nuo vaikystės, kad tai tik paklusimas tėvo valiai. Nuo ramaus jausmo iki galingos, viską užvaldančios aistros buvo toli, dėl to buvau rami. Rami buvo ir mano sąžinė, nes ketinau tavo vestuvių išvakarėse pasakyti tau teisybę, nes tikėjau, kad tu grąžinsi Romualdui turtus, kurie iš tikrųjų priklausė jam. Tačiau kokį nusikaltimą buvau suplanavusi! Apie tai pagalvojus kraujas stingsta mano gyslose! Ketinau sujungti brolių su seserimi, savo sūnų su savo dukterimi.

Dangus, teisingasis dangus to neleido ir skyrė man dar vieną bausmę už mano paklydimus ir lengvabūdiškumą. Aš tikrai nusidėjau, bet jei dėl mano nuodėmės tektų kentėti vaikams, bausmė būtų per didelė. Mano Dieve, atsiduodu tavo teisingumui. Padarysiu dar daugiau, paaukosiu baisią auką, bet pasigailėk nekaltųjų!

Vanda, dukrele, atėjo sunkiausia mano gyvenimo akimirka. Privalau pasiaukoti dėl tavo laimės, privalau išpirkti savo klaidas, turiu tai padaryti. Privalau neapleisti savo nelaimingo sūnaus. Tu, mano dukra, būsi laiminga, taip sako mano širdis, ir ši kartą ji manęs neapgaus. Likusį gyvenimą praleisiu atsiskyrusi nuo visų ir laiminsiu dangų žinodama, kad tu laiminga.

Vanda, pasielgsiu bjauriai tave palikdama nepa-

simačiusi su tavimi, bet argi, apkabinusi tave, galėčiau po to palikti? Niekada! Kai tu skaitysi šį laišką, vargšė tavo motina bus labai toli! Prisimink ją savo maldose. Ašaros temdo man akis. Sudie!“

Baigusi skaityti laišką, Vanda sukliko ir puolė prie durų, ketindama vyti savo motiną. Nykštukas sugriebė ją už suknelės.

– Ką ketinate daryti? – pasiteiravo.

– Noriu vėl matyti savo motiną! Gražinkite man motiną! – šaukė Vanda, gražydama rankas.

Išvydusi ant grindų gabalėlį popieriaus, kuris išslydo iš drebančių nykštuko rankų, ji skubiai jį pakėlė. Tai buvo Balani laiškelis, parašytas jo krauju. Jis buvo trumpas: „Jūsų nelaimingas... sako jums sudie visiems laikams. Balani.“ Žodį brolis buvo nuplovusios ašaros.

– Kokie žiaurūs žmonės, visi mane apleido! – sudejavo Vanda ir nualpo.

XLI skyrius

Atsisakęs puikios ateities, kurią jam, atrodė, žadėjo augantis Henriko palankumas, sugniuždytas skausmo, gąsdinamas jausmų, kurie ką tik buvo laimė, Balani panorė bėgti į pasaulio kraštą, kad atsiskirtų nuo vis dar pernelyg brangios Vandos. Būtent jis po baisaus neišvengiamo prisipažinimo įkalbėjo Aną Marten bėgti iš Lomžos ir Lenkijos. Prieš išvykdamą Ana Marten nykštukui perdavė seniūnui skirtą laišką, kuriame pranešė išvykstanti ir apgailėstaujanti dėl savo praeities bei ragino jį atgauti sielos ramybę, ištaisyti, kiek tai įmanoma, klaidas, padarytas su kaštelionu Romualdu, taip pat meldė nesiimti nieko, kas galėtų sudrumsti mielos merginos, kurią ji patiki jo globai, ramybę ir pakenkti jos laimei.

Vandos širdį prislėgusį neišvengiamą skausmą pakeitė tvirto tikėjimo padiktuota ramybė, todėl ji prašė nykštuko pabūti jos vedliu iki Krokuvos, kur ji norėjo susitikti su tėvu. Kelionėje ją sutiko lydėti netoliese gyvenusio garbingo bajoro žmona ir Regina. Keliaudama Vanda buvo tyli ir rami. Menka, daug žadanti viltis, kurios nedrįso prisipažinti pati sau, nedavė jai ramybės, vertė smarkiau plakti širdį.

Nykštukas vis mąstė, kaip būtų galima atkurti ramybę Vandos šeimoje ir neleisti kilti skandalui.

Vienintelė galimybė buvo pats kaštelionas, kuris tikrai jautėsi įžeistas visų tų įvykių. Negana, kad buvo apviltas, kai iš jo negarbingai atėmė turtą, jis prarado ir tai, kas jam buvo brangiausia – Vandos ranką ir širdį. Tiesa, jis nenustojė jos mylėti, bet argi buvo galima tikėtis, kad meilė vyro širdyje nustelbs įžeistą išdidumą!

Pasiekus Krokuvą, mūsų keliautojus nustebino mieste nenutylantis triukšmas. Kuo labiau jie artėjo prie karališkosios pilies, tuo didesnis darėsi žmonių sambūris, ir žirgai netrukus buvo priversti sustoti. Nykštukas labai sunerimo, bet nenorėjo gąsdinti bendrakeleivių, tad, Vandai vis klausinėjant, nesiliovė kartojęs, kad šventė, be jokių abejonių, sutraukė šiuos žmones į pilį. Bet nykštuko tvirtinimą paneigė ginklų žvangėjimas, karių šūksniai ir sujudusios minios riksmi.

– Garantuoju jums, – kalbėjo nykštukas, nors pats žinojo, kad sako netiesą, – užtikrinu, kad visas šis triukšmas tik dėl varžybų, tik dėl turnyro. Apie tai jau buvo kalbama man išvykstant į Lomžą.

– Ach, tai turėtų būti nuostabu, – šūktelėjo Regina, ji pirmą kartą buvo išvykusi toliau nuo namų ir džiūgavo dėl visko, ką regėjo. – Kokia laimė, kad nepavėlavome!

Vanda tik šyptelėjo dėl tokio nusiteikimo, bet smalsavo tikrai ne mažiau nei jaunoji palydovė.

Pamatęs, kad vis augančioje minioje nepavyks nei važiuoti pirmyn, nei pasukti atgal, nykštukas pasiūlė išlipti iš karietos.

– Mes vos už kelių žingsnių nuo infantės rūmų, – paaiškino, – kad ten patektume, pakaks pereiti kiemą.

Išlipus iš karietos Vandą išgąsdino keistos kalbos: „Katalikai kaunasi su protestantais! Prasideda Šventojo Baltramiejaus naktis! Ne, – aiškino kiti, – žudo prancūzus!“

Didžiosios durys buvo užbarikaduotos. Haiduko ant rankų nešamas nykštukas, perrėkdamas triukšmą, liepė Vandai nebijoti ir sekti jam iš paskos. Jie nuėjo prie slapto įėjimo, ir šios durys buvo užrakintos, bet jam prakalbus atsivėrė, nes jis paskelbė, kad atvyko infantės didžiojo šambeliono duktė. Du ietininkai saugojo slaptą įėjimą. Jie sukryžiuojo savo ginklus ir Vandai teko pralįsti pro juos.

Infantės dvaras buvo virtęs kruvinų kovų arena. Baisiame ginkluotų, įnirtingai besikaunančių ir

(Nukelta į 68 p.)

kerštingai rėkujančių žmonių sąmyšyje jie pamatė kaštelioną Romualdą kruvinais drabužiais. Jis viena ranka prilaikė mirštantį karį, kita bandė kardu atmušti įniršusius užpuolikus, kurie aiškiai kėsinosi jį nužudyti. Persigandusi, kad jos vaikystės draugui gresia pavojus, Vanda nesusivaldė, ištrūko iš Reginos ir kitos bendrakeleivės rankų ir, puolusi tarp kovotojų, tarp iš visų pusių švysčiojančių kalavijų, sušuko: „Ką jūs darote, bailūs žudikai!“

Daugiau nieko ištarti nebesuspėjo, nes susijaudinimas įveikė jos drąsą ir ji be sąmonės krito ant kruvinos arenos. Netikėtai pasirodžiusi jauna graži mergina sutrikdė kovotojus.

Išvydę, kad ji pargriuvo ir nualpo, jie spruko. Tada keli su Romualdu kovėsi kareiviai apsupo savo vadą ir padėjo prilaikyti jo giminaitį kaštelioną Vapuskį, mirtinai sužeistą per susidūrimą. Deja, niekas negalėjo pasakyti, dėl kokios priežasties susidūrimas iš tikrųjų prasidėjo. Nykštukas nepaprastai nustebė, tarp kovotojų atpažinęs Zborovskio tarnus ir bajorus bei vaivados brolių, Samuelį Zborovskį, jauną ir karštą vyrą, nesusivaldantį kaip ir jo brolis, bet veltui klausinėjo visų, dėl ko viskas prasidėjo. Kiekvienas aiškino savaip ir visi tie pramanai prieštaravo vienas kitam ir buvo toli nuo tiesos. Vandą suskubo pernešti į infantės kambarius. Romualdas nenorėjo jos palikti, vis tikėjosi išgirsti skambant jos angelišką balsą. Netikėtai Vandos pasirodymas jį nustebino, jis net pamane, kad dangiška būtybė, įgavusi žavingą bekūnį Vandos pavidalą, ketina jį globoti ir ginti. „Nors Vanda atskleidė savo jausmus kitam, dar neseniai išreiškė palankumą jo varžovui, bet argi ji dabar nepasirodė tokia jaudinamai dėmesinga“, – mąstė Romualdas.

Reikėjo skubiai pasirūpinti giminaičiu, bandyti atkeršyti už jį, tad Romualdas, pakirdęs iš slogučio, liepė saviškiams palydėti jį pas karalių ir nunešti prie jo kojų kaštelioną Vapuskį. Pastarojo žmona, išgirdusi apie siaubingą nutikimą, atėmusi iš jos sutuoktinį, atbėgusi dejavo ir vaitojo taip, kad toks liūdnas vaizdas galėjo sujaudinti ir labiausiai užkietėjusias širdis. Nusiminęs būrelis pasiekė karaliaus būstą. Visos durys buvo užrakintos, o išėjimai griežtai saugomi. Henrikas manė, kad visą netvarką ir sąmyšį, pasiekusį net jo rūmų kiemą ir beveik jo paties būstą, sukėlė maištaujantys protestantai, tad labai sunerimo ir įniršo dėl tokio įžūlumo. Surinko

prie savęs visus savo palydos prancūzus ir šiek tiek lenkų, kurie jį atlydėjo iš senato. Visi buvo ginkluoti ir niūriai tylėdami laukė, kaip visa tai baigsis, nes kiekvienas bijojo pasekmių, bet negalėjo nuspėti, kokios jos bus. Klausydami triukšmingų rėkavimų, pasiekdavusių jų ausis, prancūzai nerimavo dėl karaliaus saugumo. Lenkai pernelyg gerai pažinojo savo tautos būdą, tad nerimavo mažiau ir tik keikė nerimstančius atskalūnus, dėl ko abi pusės nuolat vaidijosi. Staiga triukšmas sustiprėjo, pasigirdo beldimas į duris ir karalius davė ženklą atidaryti. Veltui keli žmonės iš jo palydos suskubo prašyti neleisti, kad jo šventam asmeniui nekiltų pavojus dėl maištininkų, nepabūgusių išdrįsti pasirodyti karaliaus buveinėje, įžūlumo.

– Atidarykite, – suriko nekantraudamas karalius, – aš jų nebijau.

Bekalbant jo akyse plykstelėjo karinga liepsnelė, veidas skaisčiai išraudo. Su skrybėle ant galvos, špaga rankoje, pasiruošęs pulti maištininkus, Henrikas vėl buvo Žarnako ir Monkontūro didvyris. Bet kaip jis nustebė, išvydęs ne maištininkų būrelį, o nusiminusius ir maldaujančius valdinius. Jų viduryje – nelaimingasis kaštelionas Vapuskis su kuoka perskelta kraujuojančia galva. Jis buvo paguldintas ant iškrūvintos ir keliose vietose perplėštos leopardo odos. Jo žmona išsidraikiusiais plaukais, apsipylusi ašaromis, ir Romualdas, puolę karaliui po kojomis, reikalavo teisingumo:

– Sere, sere, teisybės. Prašome jūsų teisybės.

Henrikas nuleido špagos smaigalį, užjaučiamai žvilgtelėjo į auką ir paprašė paaiškinti, kodėl nutiko ta tragedija. Romualdas pabandė perrėkti apsiašarojusios Vapuskio žmonos skundus ir raudas, kitų riksmus ir pagaliau išaiškino karaliui, dėl ko nutiko tas apgailėtinas įvykis.

Praėjus kelioms dienoms po Henriko įžengimo į sostinę, buvo rengiamas prašmatnus turnyras, kuriame prancūzai ir lenkai turėjo varžytis, kurie miklesni ir drąsesni. Iškilimams surengti buvo pasirinktas infantės dvaras. Vaivados brolis Samuelis Zborovskis garsėjo kaip puikus kovotojas. Jis įsmeigė arenos viduryje ietį ir padėjo skydą su užrašu, kad yra pasiruošęs sulaužyti ietį tam, kuris išdrįs pakelti jo ietį. Kroatų bajoras, tarnaujantis pas kaštelioną Romualdą, pamatė ietį, skydą, perskaitė, kas parašyta, ir ištraukė ietį. Zborovskis įsivaizdavo,

kad niekas neišdrįs su juo kautis, tad baisiai įniršo ir nusprendė, kad Romualdas ketino iš jo pasityčioti ir specialiai prikurstė kilme jam neprilygstantį vyrą sukryžiuoti kardus. Kaštelionas paklausė, kodėl jis ant skydo užrašė, kad kausis su bet kuo, kas panorės, ir pridūrė, kad kroatas yra doras bajoras, ne kartą, tarnaudamas Respublikai, įrodęs savo drąsą mūšio lauke. Toks atsakymas jo neįtikino, jis pavydėjo Romualdai geros reputacijos, nes visi gyrė jo išmintį, nepakentė, kad Romualdas vengė Zborovskio draugijos ir jo lėbavimų. Samuelis iškvietė kaštelioną į dvikovą. Šis buvo taikaus būdo ir nemėgo tokios narsos, tad dar kartą pasiūlė taikytis ir, norėdamas įrodyti, kad jam mesti kaltinimai yra be pagrindo, pasiūlė neįprastą dvikovą – susikauti turėjo kroatas su kuriuo nors Zborovskio palydos bajoru, kurį jis teiks nurodyti. Zborovskiui pasiūlymas pasirodė priimtinas. Sutartą dieną kroatas ir bajoras, pavardė Mošinskis, uždaramė kovų lauke sėdo ant savo šeimininkų žirgų ir, iškėlę vėliavėlėmis puoštas ietis, paleido šuoliais vieną prieš kitą savo kovos žirgus. Triukšmas kilo bausis, Mošinskio ietis kiaurai pervėrė kroato skydą, bet šis savo ietį buvo nuleidęs žemiau, tad perskrodė priešininko balną ir sunkiai sužeidė jo klubą. Lyg kroatui nebūtų pakakę tokios sėkmės ir šlovės bei Mošinskio pralaimėjimo, jis abiem rankom stvėrė savo kardą ir jau ruošėsi smogti lemiamą smūgį, bet Zborovskis, perpykęs, kad jo globotinis pralaimėjo, puolė kroatą su geležine kuoka ir būtų jį nudobęs, jei liudininkai nebūtų puolę į jų tarpą ir apsaugoję kroatą nuo Zborovskio įniršio. Įsiutęs Zborovskis nušuo-liavo per areną, daužydamas viską, kas pasitaikė jo kelyje, visus ragindamas susikauti su juo, įžeidindamas Romualdą, kuris užtruko senate ir negalėjo dalyvauti toje neįprastoje dvikovoje. Išvydęs kaštelioną su keliais bajoras grįžtančius į pilį, Samuelis sudrebėjo iš džiaugsmo ir lyg kraujo ištroškęs tigras, kuris vienu šuoliu puola savo grobį, mojuodamas ore savo kardu puolė Romualdą rėkdamas: „Ginkis, baily!“ Iššūkis buvo įžeidžiantis, tad kaštelionui neliko nieko kito, kaip ginti savo niekingai įžeistą garbę. Jis išsitraukė kardą ir prisiekė brangiai parduoti savo gyvybę. Tada tarp Romualdo ir Samuelio šalininkų užvirė arši kova, nors pirmųjų buvo mažiau, bet drąsa jie prilygo savo priešininkams. Pabūgęs pasekmių, kurias galėjo sukelti kautynės vidury die-

nos ir dar rūmų kieme, gerbtino karaliaus pašonėje, kaštelionas Vapuskis, švelnus ir nuosaikus žmogus, puolė tarp kovotojų, maldaudamas nuleisti ginklus. Užuoat atsakęs, Zborovskis smogė jam į galvą savo geležine kuoka ir netekusį sąmonės bei apsipylusį krauju nuvertė ant smėlio. Zborovskio draugeliai šokosi jį pribaugti. Romualdas pamatė, kad yra beveik vienas, tad jam teko parodyti nepaprastą drąsą ir ginti savo gyvybę bei merdėjantį giminaitį nuo niekšingų žudikų gaujos.

– Sere, – kalbėjo Romualdas, pabaigęs trumpą pasakojimą, – baigsiu savo skundus, nes neabejoju jūsų teisingumu. Mano nelaimingojo giminaičio kraujas kalba garsiau nei aš pats, o nelaimingosios žmonos ašaros jums, be abejo, pasirodys iškalbingesnės nei mano šnekos.

Jis nutilo.

Kaštelionas Vapuskis truputį pakilo ant jį pri-laikančių rankų. Jį sugraudino užjaučiantis karaliaus žvilgsnis, tad jis nusilpusiu balsu ėmė gailėstingai guostis:

– Sere, pasigailėkite žudikų... Suteikite jiems malonę mano paskutinę valandą... Atleiskite už jaunystės įkarščio padiktuotas užsimiršimo ir paklydimo akimirkas...

Visiškai nusilpęs toliau kalbėti nebepajėgė. Visi ten buvę, ir net pats karalius, sujaudinti mirštančio Vapuskio didžiadvasiškumo, apsiverkė. Bet nelaimingoji moteris, kuri tuoj turėjo tapti našle, buvo ne tokia atlaidi ir be galo įsiskaudinusi dar kartą puolė karaliui po kojomis. Apkabinusi savo mažą sūnelį ji rodė jį Henrikui.

– Sere, – šaukė ji, – kliaukitės tik savo teisingumu. Jūs matote našlaitį ir jo motiną, griežtai nubauskite kaltuosius.

Henrikas jai, taip pat ir kaštelionui Romualdai, pažadėjo perduoti bylą senato žiniai ir ėmė juos guosti, tikėdamasis, kad kašteliono Vapuskio sužeidimai nėra mirtini. Paskui pasisuko į Nevero kunigaikštį ir visiškai tyliai pašnibždėjo: „Tas žmogus čia numirs, jei nesuskubsite jo išnešti. Išvaduokite mane iš to spektaklio.“

Paskui garsiai kreipėsi į Kujavijos vyskupą, kuris buvo ypatingoje jo malonėje ir priklausė artimųjų ratui:

– Prašome jūsų ekselenciją suteikti dvasines paslaugas kaštelionui ir palydėti jį iki jo būsto, o

(Nukelta į 70 p.)

paskui pranešti mums, kokia jo būklė.

Vyskupas žemai nusilenkė ir nuėjo kartu su būreliu vyrų, nešančių nelaimingąjį Vapuską. Klastūnas girdėjo paskutinius karaliaus žodžius Nevero kunigaikščiui, tad kikendamas, kaip buvo įpratęs, mestelėjo vienam prancūzų didikui:

– Prisiekiu kvailio kepure, mano mažasis gerasis princas, kitaip nei jo brolis Karolis, nemėgsta lavonų vaizdo, jei prisimenate Monfokono kartuves?

Minia jau skirstėsi, Henrikas paragino savo favoritą:

– Nenutiko tai, ko bijojome. Liepk atnešti žaidimų stalus, išdėliok kortas ir kauliukus.

Karaliaus dienos ir naktys buvo skirtos žaidimams, reikalais jis apskritai menkai domėjosi, tik iš įpročio ir vedamas pareigos pasirodydavo senato posėdžiuose, bet juose nuobodžiaudavo ir sėdėdavo išsiblaškęs, o į jam skirtus klausimus visada tekdavo atsakinėti Pibrakui.

Jis nustebo neišgirdęs atsakymo, tad apsižvalgė ieškodamas Kėliuso ir išvydo jį išsitiesusį ant sofos, išblyškusį, uostantį flakonėlį su esencijomis. Suneirimęs karalius puolė prie jo. Į karališkojo draugo klausimus Kėliusas atsakė nutaisęs silpną balsą, esą garsus astrologas jam išpranašavo, kad vieną dieną jis bus nužudytas gatvėje, tad, išvydęs nelaimingąjį kaštelioną sužeistą ir mirštantį, jis siaubingai persigando, nes prisiminė, kad ir jo laukia toks pat likimas.

– Eime žaisti, tai išblaškys tavo juodas mintis, – paguodė karalius, – noriu apsaugoti tave ateityje, tad paaukosiu auksinį rožinį Čenstakavos Mergelei Marijai, apie kurią man pripasakojo visokių stebuklų. Tikėsimės, – pridūrė pusbalsiu, baimindamasis, kad neišgirstų lenkai, – tikėsimės, kad ateityje galėsime atlikti noveną Paryžiaus Dievo Motinos katedroje.

Pasisukiojęs greta karaliaus kartu su kaštelionais, nykštukas, susiklosčius tokioms aplinkybėms, dėl įvairiausių priežasčių taip pat pasistengė išnykti jam iš akių, nes nežinojo, ką galėtų atsakyti į klausimus, kuriuos Henrikas, be abejo, būtų jam uždavęs apie jo sėkmę kelionėje.

XLII skyrius

Perneštas į savo būstą, kaštelionas Vapuskis neilgai trukus ant žmonos rankų dalyvaujant ir Ro-

mualdui išleido paskutinį atodūšį, prieš mirtį primygtinai vis prašydamas neperseikoti jo žudiko. Labai nuliūdęs Romualdas grįžo į savo būstą, esantį už įtvirtinimų, ir užsidarė miegamajame, kuris kartu buvo ir ginklų saugykla. Apstatymas atitiko jauno to meto kario skonį, bet, ko gera, atrodytų labai keistas mūsų dienų dendžiams. Kambaryje šen bei ten buvo išdėlioti arba ant sienų sukabinėti šalmai, kirasos, mušketonai, gausiai aukso ir sidabro gijelėmis išpuoštos alebardos, turkiški timpalai. Ietys prilaiškė langų užuolaidas, perdarytas iš vizirio palapinės liekanų, totoriškas balnas, lova be užuolaidų, baltojo lokio kailis atstojo minkštą pūkinę antklodę, gal net storą čiužinį. Brangiaisiais akmenimis išpuošti kardai kabėjo ant sumedžiotu bizono ragų, jie švytėjo kaip ir lovos gale stovintis švęsto vandens indas ir krucifiksas. Kėdė atstojo taburetė, uždengta tigro kailiu. Stalas uždengtas žalia staltiese, ant jo bet kaip pridėliota atverstų knygų. Tai buvo ne nauji romanai, oficialūs valstybės raštai ar madas aprašantys laikraščiai, o garsiausi lotynų klasikų veikalai ir t. t.

Sidabrinė lempa, kabanti ant to paties metalo grandinės, apšvietė kariškos išvaizdos kambarėlį. Buvo vėlus metas, vieno tų sieninių laikrodžių dideliuose mediniuose korpusuose, puoštuose dramblio kaulu ir juodmedžiu, kurių švytuoklės nuolat monotoniškai švytuoja mums prieš akis, pasidabruotas varpelis jau pranešė, kad prasidėjo poilsui skirtas metas, bet Romualdas dar negulė, mintyse perkraatinėjo dienos įvykius. Regėjo Vandą, susijaudinusią ir gražią, kupiną ryžto, tiesiančią rankas ir skubančią užstoti jį nuo žudikų. Tas mielas vaizdas kiek apramino skausmą dėl Vapusčio mirties. Mintyse vienas po kito kilo prisiminimai: tai liesas išblyškęs ponios Ljetar veidas, tai Balani, tada apnikdavo abejonės ir apimdavo įprastas liūdesys bei suglebitas. Laikrodis neskubėdamas mušė dvyliktą kartą, kai jaunojo kašteliono svajas nutraukė tylus šilkinio audinio šnaresys. Lėtai pakilo Damasko šilko portjeros kampas ir išniro nykštuko veidelis. Nustebeds dėl vizito tokį vėlyvą metą, Romualdas pakilo ir išdidžiai paklausė nykštuko, kuriam visada jautė šiek tiek pagiežos, ko šis iš jo pageidautų.

– Atėjau, – pradėjo nykštukas, eidamas artyn ant pirštų galiukų ir paslaptinai dairydamasis aplinkui, – atėjau pranešti jums svarbią paslaptį,

bet leiskite papasakoti viską iš eilės, nes turiu tokį pavedimą.

Taip kalbėdamas išsitraukė iš užančio auksiniu siūlu perrištą antspaudootą laišką ir įteikė kaštelionui. Susijaudinęs Romualdas atpažino Vandos rašyseną ir skubiai nuleido žemiau lempą, kad galėtų perskaityti. Nykštukas sekė kiekvieną jo judesį.

Laiškelis buvo labai trumpas: „Kreipiuosi į kašteliono Romualdo garbę, korektiškumą ir kilnumą. Ištikimas draugas įsipareigojo papasakoti jam, kas keičia mano likimą, ir paprašyti, kad jis nepadarytų gėdos žiliems mano tėvo plaukams.“

Nepaleisdamas iš rankų laiško, Romualdas atsiskuto ir įsmeigė akis į nykštuką, lyg prašytų paaiškinti tai, kas parašyta. Nykštukas, savo išvaizda ir kalba panašus į mažas būtybes, pasižymėjusias ypatingu protu: silfus, nykštukus, salamandras, kaukus, tuos kažkada žmonių prietarų pagimdytus sutvėrimus, susijaudinęs, lempos šviesoje švytinčiomis akimis, prisiartinio prie Romualdo ir lėtai pranešė:

– Vanda netekės už Balani.

– Sakykite tiesą, – griežtai pareikalavo Romualdas, – ir nebandykite manęs apgaudinėti.

– Kodėl turėčiau? – nustebo nykštukas. – Vanda netekės už Balani, nes jis yra jos brolis.

– Jos brolis? – pakartotojo nustebejęs Romualdas.

– Ir ponios Ljetar sūnus.

– Na, čia jau per daug! – šūktelėjo Romualdas. – Gal ketini bjauriai pokštauti, dvaro neūžauga, karališkasis kojašluosti! Nėkrėsk juokų, nes tau teks prakeikti akimirka, kai mane supykinai.

– Pone kaštelione, ramiau, prašyčiau, – išdidžiai atsikirto nykštukas, žengtelėjęs žingsnį atgal ir rankute griebęsis už kardo, – prisiminkite, kad kalbatės su bajoru. Atėjau kaip draugas, bet nežinau, kuriam iš mūsų abiejų teks labiau gailėtis, jei išeisiu kaip priešas.

Romualdas sumetė, kad suktas nykštukas gali išeiti nieko nepasakęs, ir paprašė atleisti už nesivaldymą, nes dieną jam teko iškęsti įvairiausių nemalonių dalykų. Nykštukas nurimo ir vėl prakalbo.

– Atėjau kaip draugas, – pradėjo, – toks esu iš tikrųjų ir gailiuosi, kad nepažinau jūsų anksčiau. Aš mylėjau Balani, jūs neturėtumėte ant manęs pykti, jei ketinau jam pasitarnauti. Šiandien viskas pasikeitė ir aš taip pat uoliai galiu ginti jūsų interesus.

Romualdas būtų apsiėjęs ir be įžangos, tad vos

susilaikė nesušukęs: „Prie reikalo“, bet pabijojo jį supykdyti. Nykštukas taip pat norėjo laimėti laiko, nes vis mąstė, kaip paaiškinti tokią komplikotą situaciją, kurios ištakos Prancūzijoje, o pabaiga Lenkijoje. Dėl intrigų Romualdas neteko dalies savo turto. Daugybę kartų viską pergalojęs, nykštukas nusprendė, kad paprasčiausia bus papasakoti viską iš eilės ir nieko neslėpti, kaip jam patarė Vanda. Savo žodžius patvirtino papasakojęs apie Anos Marten pasiaiškinimą laiške Vandai. Krasovskis puikiai suprato, kad po tokios išpažinties neišvengs pykčio priepuolio. Ir iš tikrųjų, vos tik baigė kalbėti, Romualdas iš nuostabos tarsi ištiktas stabo tylėjo, bet netrukus prapliupo:

– Kokia baisi moteris, kokios pragariškos užmačios! Juk slapta kažką nujaučiau, todėl ja bjaurėjausi, nors aš su niekuo neketinu pyktis! Tiek to dėl turto, kurį ketinta iš manęs atimti, bet kėsintis atimti iš manęs Vandos palankumą, už tai neatleisčiau niekada.

– Nurimkite, pone kaštelione, jai nieko neišdegtė, sakau jums, ir tikrai to neteigčiau, bet tikiu tuo taip, kaip tikiu tuo, jog esu gyvas.

Romualdas abejodamas pakraipė galvą.

– O seniūnas, – pridūrė, – koks silpnavalis, jei ne daugiau.

– Ko jūs norite? Jį apkerėjo ta intrigantė, ji tikrai turi sirenos talentą visus įvilioti į savo tinklus. Aš taip pat įkliuvau ir pritariau toms vedyboms, tiek norėdamas padėti tam vargšui Balani, tiek suviliojtas vylingų tos moters šnekų.

Paminėjęs vedybas kilnus Romualdo veidas apsiniaukė.

– O ką dabar ketina daryti panelė Vanda? – pasiteiravo apimtas virpulio.

– Pirmiausia, suprantama, ketina grąžinti jums priklausantį turtą. Ji dar neišdrįso susitikti su tėvu, bet aš pasikalbėjau su seniūnu Odolinskiu jos vardu. Žmogelis, išaiškėjęs jo paslapčiai, buvo labai sukrėstas. Nežinau, – tęsė nykštukas juokdamasis, – ar jis labiau bijojo netekti gražių Mazovijos ūkių, ar užsitraukti negarbę senatvėje. Tačiau greitai su viskuo sutiko ir prašė manęs jums perduoti, kad yra pasiruošęs perleisti visą jums priklausantį turtą bei maldavo dėl dukros ramybės pagailėti jo garbės ir prisiminti, kad visada buvo jums draugiškas, nes jei

(Nukelta į 72 p.)

ne Anos Marten intrigos, jis niekada nebūtų pageidavęs kito žento.

– O Vanda? – susimąstęs paklausė kaštelionas.

– Vanda, – atsakė nykštukas, – kalba apie vienuolyną, užsisklendimą, apie amžinuosius įžadus, nes merginos tokiais atvejais panašiai ir elgiasi.

– Ach, be abejo, – karčiai nusišypsojo Romualdas, – ji niekada nesusitaikys su tuo, kad yra tik Balani sesuo.

– Pone kaštelione, – šuktelėjo nykštukas, – niekada neišdrįščiau taip kalbėti, jei būčiau tas laimingas mirtingasis, kurį Vanda, rizikuodama savo gyvybe, gynė šį rytą.

Romualdas suprato priekaištą ir nuleido akis.

– Negi manote, kad tokia natūrali ir greita reakcija nebuvo padiktuota širdies, kuri jaučia jums švelnų prieraišumą. O man ji patvirtino įtarimus, kuriuos sukėlė keli naivoki jos pasvarstymai.

– Tačiau ji sutiko tekėti už Balani.

– Supraskite, kad nepatyrusiai merginai didžiulę įtaką darė Ana Marten. Beje, argi neturite ką prikišti ir sau? Ar jūsų jai paliktas raštelis buvo kupinas švelnumo? Regina man ne kartą pasakojo, kaip Vanda raudojo, jį vis iš naujo skaitydama, ir smerkė jus už neteisingus ir žiaurius žodžius, kurie liudijo jus esant abejingą.

Romualdas patrynė ranka kaktą, sunkiai slėpė jaudulį. Sėdėdamas ant taburetės jis tai gniaužė saujoje tigro nagus, tai mechaniškai nustverdavo timpano lazdelę ir suduodavo į karo būgną, tai stojosi, tai atsisėdavo, bet nieko nekalbėjo. Matėsi, kad išdidumo ir nepatiklumo likučius baigia įveikti meilė, bet jis dar nesiryžta atskleisti, ką jaučia iš tikrųjų. Pagaliau nykštukas ryžosi paklausti, ką atsakyti Vandai.

– Aš aplankysiu ją, – atsakė trūkčiojančiu balsu kaštelionas, – noriu su ja susitikti.

„Ach, jei jis susitiks su ja, – pagalvojo nykštukas, – mano vaidmuo baigtas ir mano paslaugos nebereikalingos. Reikalai pasitaisys greitai.“

Po kelių abipusių komplimentų nykštukas išėjo ir Romualdas liko vienas. Jis dideliais žingsniais matavo kambarį ir nesiliovė kartojęs: „Ach, tas nelaimingas laiškėlis, koks velnias sukurstė mane jį parašyti?“

Dabar jau Romualdas pasijuto esąs kaltas ir skubėjo pateisinti Vandą ir jos atsiprašyti.

Išsekęs nuo per didelio susijaudinimo, nenusiren-

gęs krito ant lovos ir šiek tiek nusnaudė. Vos tik praušo, skubiai atsikėlė ir nubėgo į prieškambarį, kur kaip papuola, ant gultų arba dengtų suolų, susisupę į kailiu pamuštas delijas, miegojo keli jo haidukai.

– Nagi, dykaduoniai, kelkitės, – riktelėjo kaštelionas, – greitai, mano juodą žirgą ir sekite paskui mane.

Tada sugrįžo į kambarį tinkamai apsirengti, pasiimti ginklus ir užsimesti apsiaustą. Priebutyje savo šeimininko laukė du ar trys bajorai, keli arklininkai, pažai ir iki dantų apsiginklavę haidukai, nes po vakar dienos nuotykių bijota naujų išpuolių. Šalia stovėjo puikus kovos žirgas. Romualdas jau buvo nulipęs laiptais, kai taurininkas, senas šaipūnas tarnas raudonu veidu, tarnavęs dar kašteliono tėvui, prisivijo savo jaunąjį šeimininką.

– Dėl Dievo, monsinjore, – kreipėsi į jį, – net negalvokite išvykti tuščiu pilvu, rytas šaltas. Jūsų šlovingos atminties tėvas vaivada niekada nekeldavo kojos iš namų deramai nepasistiprinęs, nesvarbu, ar anyžių degtine, ar virintu pienu su cukrumi ir žaliais kiaušiniai, – taip kalbėdamas padavė sidabrinę taurę, sklidiną karšto vyno su prieskoniais ir išplaktu kiaušinio tryniu. Pamalonindamas senąjį tarną kaštelionas tik pakėlė taurę prie lūpų ir nujojo su savo palyda.

– Ką tai gali reikšti, mano ponai, – kreipėsi Romualdas į bajorus, – ką reiškia tie ginklai? Gal pulsime totorių ordą arba turkų stovyklą?

– Monsinjore, – atsiliepė pagarbiai lankstydamiesi bajorai, – rūpinamės jūsų saugumu...

– Labai ačiū, broliai, – padėkojo Romualdas ir kilstelėjo ranką prie kepurės, – tikiuosi, kad jų neprireiks ir mums nėra ko bijoti.

Pasakė ir puikiu žirgu it žaibas nuskriejo į pilį. Didieji vartai buvo atverti, bet, panoręs patekti į vidinį kiemą, iš kur būtų galima pasiekti karaliaus ir infantės būstus, Romualdas rado užrakintas duris.

(Tęsinys kitame numeryje)

Iš prancūzų į lietuvių kalbą vertė Virginijus Baranauskas.

Knygos originalas prancūzų kalba – „Le Nain Politique: Roman historique, par Mme la Ctese de Choiseul-Gouffier, nee Ctese de Tisenhaus“.

Jis išleistas 1826 m. Paryžiuje.